

**NABYTKI BIBLIOTEKI
UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU
W LATACH 2001–2003**

Wystawa najcenniejszych nabytków Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu oraz — w uzupełnieniu — dokonań pracowni konserwatorskiej Biblioteki, z okresu ostatnich trzech lat jest pierwszą, w prawie 60-letniej historii Biblioteki UMK, okazją aby pochwalić się rzadkimi, zazwyczaj unikatowymi drukami i różnej kategorii dokumentami, które w znaczący sposób wzbogaciły zbiory toruńskiej uniwersyteckiej ksiąźnicy. Pierwszą, ale — mamy nadzieję — nie ostatnią. Określenie „najcenniejsze nabytki” — dary, wymiana i zakupy — wymaga jednak pewnego wytłumaczenia.

W ciągu ostatnich trzech lat zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej powiększyły się o prawie 50 tys. książek, 20 tys. wol. czasopism oraz ponad 20 tys. jednostek zbiorów specjalnych, w tym rękopisów, dokumentów, dzieł sztuki, nagrań, fotografii, druków ulotnych, muzycznych i kartograficznych. W ogromnej większości były to nabytki tzw. egzemplarza obowiązkowego oraz wymiana z licznymi instytucjami krajowymi i zagranicznymi, z którymi Biblioteka współpracuje nierzadko od dziesiątków lat, pomimo zawirowań politycznych i rewolucji. Kupowanie książek i cennych druków, będące dawniej ważnym kierunkiem pozyskiwania zbiorów, w ostatnich latach w znaczący sposób uległo pomniejszeniu i ograniczyło się niemal wyłącznie do zakupów zagranicznych i antykwarycznych. Zakupy od osób prywatnych stanowiły w latach 2001–2003 margines wydatków na te cele. Dla Biblioteki UMK wymiana, egzemplarz obowiązkowy i kupno są nadal ważnymi i cennymi źródłami nowych nabytków, ale — na szczęście — nie jedynymi. Od kilkunastu lat ogromną rolę w gromadzeniu zbiorów BUMK spełniają darowizny, które stanowią w niektórych działach niemal 100% nabytków. Pasji i pracy bibliotekarzy oraz ich często niekonwencjonalnym działaniom zawdzięcza Biblioteka Uniwersytecka niezwykle cenne dary napływające do Torunia z całego świata. I to one — z wyraźnie zaznaczoną proveniencją i ukłodem w stronę darczyńców — były pretekstem i stanowią o atrakcyjności niniejszej wystawy.

Z braku miejsca nie udało się zaprezentować wszystkich kategorii nabytków. Książki, czasopisma, albumy, atlasy, wydawnictwa nutowe i muzyczne, stanowiące bieżącą produkcję wydawnictw polskich lub zagranicznych, docierają do Biblioteki niemal codziennie i niemal codziennie trafiają do rąk czytelników. Nie potraktowaliśmy tych nabytków jako „wyjątkowe”, choć tworzą one podstawową i przez to najważniejszą część księgozbioru. Wybierając na wystawę sto kilkadziesiąt obiektów o dużej wartości muzealnej, artystycznej, historycznej, naukowej i bibliotecznej — przede wszystkim z kolekcji Oddziału Zbiorów Specjalnych — kierowaliśmy się zarówno ich rzadkością w kolekcjach polskich, jak i przydatnością w procesie dydaktycznym i naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Ważnym kryterium wyboru była też komplementarność nabytków z głównymi kierunkami gromadzonych zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej. Stąd na wystawie druki o mniejszej jednostkowej wartości poznawczej, które jednak w ważnym stopniu uzupełniają gromadzone od wielu lat, i w tym kontekście bezcenny, materiał badawczy. Dotyczy to np. unikatowego w skali kraju zbioru ekslibrisów, który każdego roku wzbogacany jest o nowe grafiki, kolekcji polonezów poszerzanej o nowe lub „odkryte” druki muzyczne, czy księgozbioru „pomeraniców” dopełnianych nowymi publikacjami niemieckimi, litewskimi czy skandynawskimi.

Z drugiej strony, wystawa prezentuje również materiały wciąż niezwykle rzadkie w zbiorach bibliotek akademickich w Polsce, w tym zwłaszcza dzieła sztuki (obrazy i rzeźby) i rękopisy emigracyjne (duże kolekcje archiwalne). Biblioteka UMK pozyskała je w ilości dającej komfort samowystarczalnych studiów tematycznych, co w konsekwencji pozwoliło na zainicjowanie na UMK nowych kierunków badań naukowych (historia, literaturoznawstwo, historia sztuki). To sytuacja wyjątkowa w skali ogólnopolskiej i powód do szczególnej dumy. Zbiory emigracyjne i polonijne (Polonika) są gromadzone w różnych sekcjach Oddziału Zbiorów Specjalnych i stają się jedną z najważniejszych cech indywidualnych toruńskiej ksiąźnicy uniwersyteckiej.

925679

Wystawa niniejsza jest wyrazem wdzięczności dla wszystkich ofiarodawców. Chcieliśmy za jej sprawą uhonorować darczyńców i dobroczyńców toruńskiej Biblioteki Uniwersyteckiej. Podziękować ludziom i instytucjom, które doceniając troskę, działalność naukową i wiarygodność UMK zdecydowali się przekazać uniwersyteckiej księżnicy w darze lub sprzedać jej za „symboliczną złotówkę” cenne dokumenty oraz gromadzone przez lata i kupowane za wielkie sumy lub odziedziczone po bliskich dobra kultury i sztuki.

Ich szczodrości i wspaniałomyślności zawdzięczamy, że wystawa ta była możliwa.

OBIEKTY NA WYSTAWIE

Archiwum Emigracji

archiwalia: Jan Kott — archiwum wybitnego pisarza, teatrologa i historyka literatury z USA — dar Jana Kotta i rodziny; Wiktor Trościanko — archiwum pisarza, głośnego dziennikarza RWE z Hiszpanii — dar wdowy Wiwy i syna Toma Trościanko; Wojciech Wasiutyński — archiwum wybitnego dziennikarza i publicysty politycznego z USA — dar Haliny Wasiutyńskiej; Andrzej Kłossowski — archiwum i księgozbiór historyka książki polskiej na obczyźnie — dar wdowy Małgorzaty Kłossowskiej; Leo Lipski — archiwum pisarza z Izraela — dar Łucji Gliksman; Stefania Kossowska — archiwum i księgozbiór pisarki i dziennikarki z Londynu oraz jej męża Adama — malarza — dar S. Kossowskiej; Ryszard Demel — dokumentacja działalności malarzy polskich we Włoszech i Anglii — dar malarza; Wojciech Skalmowski — korespondencja filozofa, publicysty, współpracownika „Kultury” z Jerzym Giedroyciem — dar W. Skalmowskiego; Witold Gombrowicz — maszynopis „Ślubu” — dar Stanisława Wujastyka; zbiór poloników francuskich i włoskich z ogromnej, liczącej ponad 30 tys. druków, spuścizny po Bronisławie Mazowieckim;

dzieła sztuki: Georg Pencz (1500–1550) — grafika wybitnego artysty, ucznia Dürera — dar Witolda Leitgebera; Marek Żuławski — olej wybitnego malarza z Londynu — dar Maryli Żuławskiej; Adam Kossowski — zbiór pamiątek i prac po wybitnym malarzu i rzeźbiarzu z Londynu — dar Stefanii Kossowskiej; Konstanty Brandel — archiwum i zbiór prac jednego z najwybitniejszych polskich grafików XX wieku — dar Witolda Leitgebera; Leon Piesowocki — zbiór prac malarza z Francji — dar malarza; Piotr Baro (Łabużek) — zbiór prac i dokumentacji malarza z Danii — dar wdowy Barbary i Instytutu Polsko-Skandynawskiego z Kopenhagi; Józef Jarema — dwa płótna wybitnego malarza z Francji — wymiana; Zygmunt Turkiewicz — obrazy i rysunki malarza z W. Brytanii — dar Pooki Kępińskiej; Aleksander Werner — obrazy i rysunki malarza z W. Brytanii — dar malarza; Stefan de Domaradzki — dwa obrazy olejne malarza z Francji — dar Deviego Tuszyńskiego; Małgorzata Paszko — olej artystki z Francji — dar malarki; Stanisław Frenkiel — olej malarza z W. Brytanii — dar Anny i Oleńki Frenkiel; Rafael Chwoles — oleje malarza z Francji — dar syna Aleksandra; David Messer — gwasze malarza z Francji — dar Halimy Nałęcz; Herman Ehrman — olej malarza z Izraela — dar wdowy Irki Ehrman; Henri Glicenstein — rysunki i grafiki malarza i rzeźbiarza z USA — dar Charlotte Sholod i Hugo Dreyfussa; Erwin Kowski — prace malarza pochodzącego z Torunia, zmarłego w Niemczech — dar Hilde Arlt-Kowskiej; Wanda Ładniewska-Blankenheimowa — rzeźba artystki z Francji — dar Ruth Buczyńskiej; Marian Bohusz-Szysko — olej malarza z W. Brytanii — dar Dame Cicely Saunders; Marian Kratochwil — zbiór rysunków i oleje wybitnego malarza z W. Brytanii — dar brata Zbigniewa i wdowy Kathleen Browne; Alfred Jesion — rzeźby artysty ze Szwecji — dar Danuty Szymańskiej-Jesion; Arika Madeyska — olej malarki z Francji — dar artystki; Tadeusz Beutlich — tusz malarza z W. Brytanii — dar Ryszarda Demela; Józef Czapski — litografia — dar Małgorzaty Kłossowskiej.

Dokumenty Życia Społecznego

Materiały do historii Teatru im. Wilama Horzycy w Toruniu po roku 1945 (albumy z fotografiami, druki ulotne) — dar Janiny Gardzielewskiej; materiały do powojennej historii wileńskiego Teatru „Lutnia” — zakup; fotografie rodziny Gałczyńskich z początków XX wieku, w tym zdjęcia rodziców Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego — Konstantego Gałczyńskiego i Wandy Łopuszyńskiej — zakup; album fotografii dedykowany gen. Stanisławowi Burhardt-Bukackiemu, Inspektorowi Armii (VI Kurs Podchorążych Rezerwy 13 D.P. w Równem) 1938 r. — wymiana; unikatowe zdjęcia z akcji wzmocnienia mostu kolejowego przez Wisłę w Toruniu, Toruń sierpień 1928–luty 1929 — zakup; unikatowe fotografie z uroczystości Święta Narodowego Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w Toruniu. Toruń, lata 20.–30. XX wieku — zakup; rzadkie druki toruńskie z lat międzywojennych — zakup; płyty drukarskie z wizerunkami Rektorów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z lat 1948–1981 — dar Janiny Gardzielewskiej; materiały i druki ulotne do historii UMK w Toruniu z lat 1945–1950 — zakupy i dary anonimowe; materiały i druki do historii Polonii i emigracji polskiej po roku 1939 — zakupy i dary anonimowe.

E. 1082/06

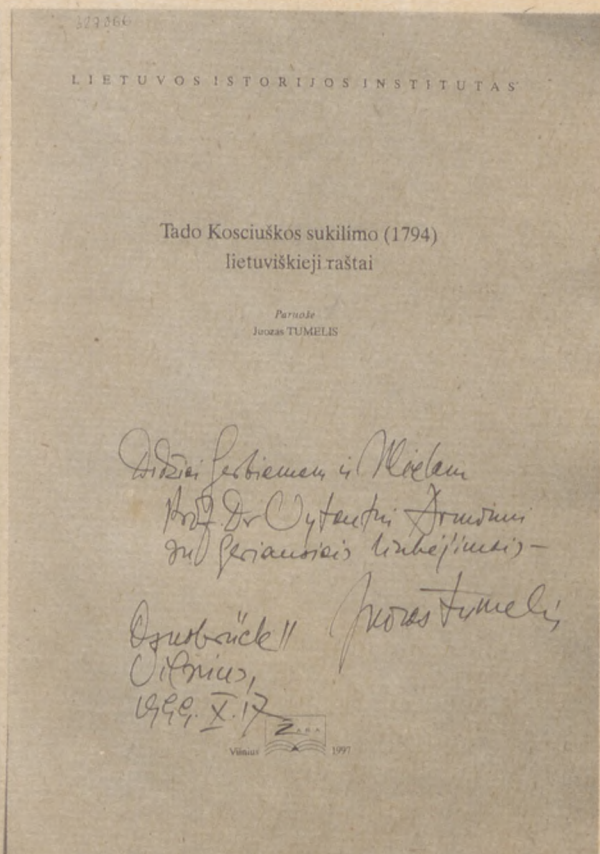
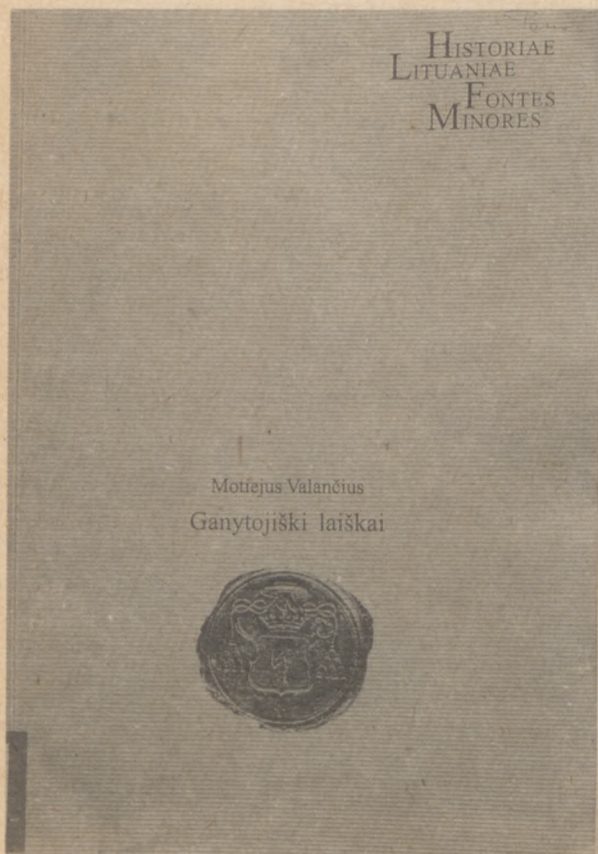
Henryk Elzenberg

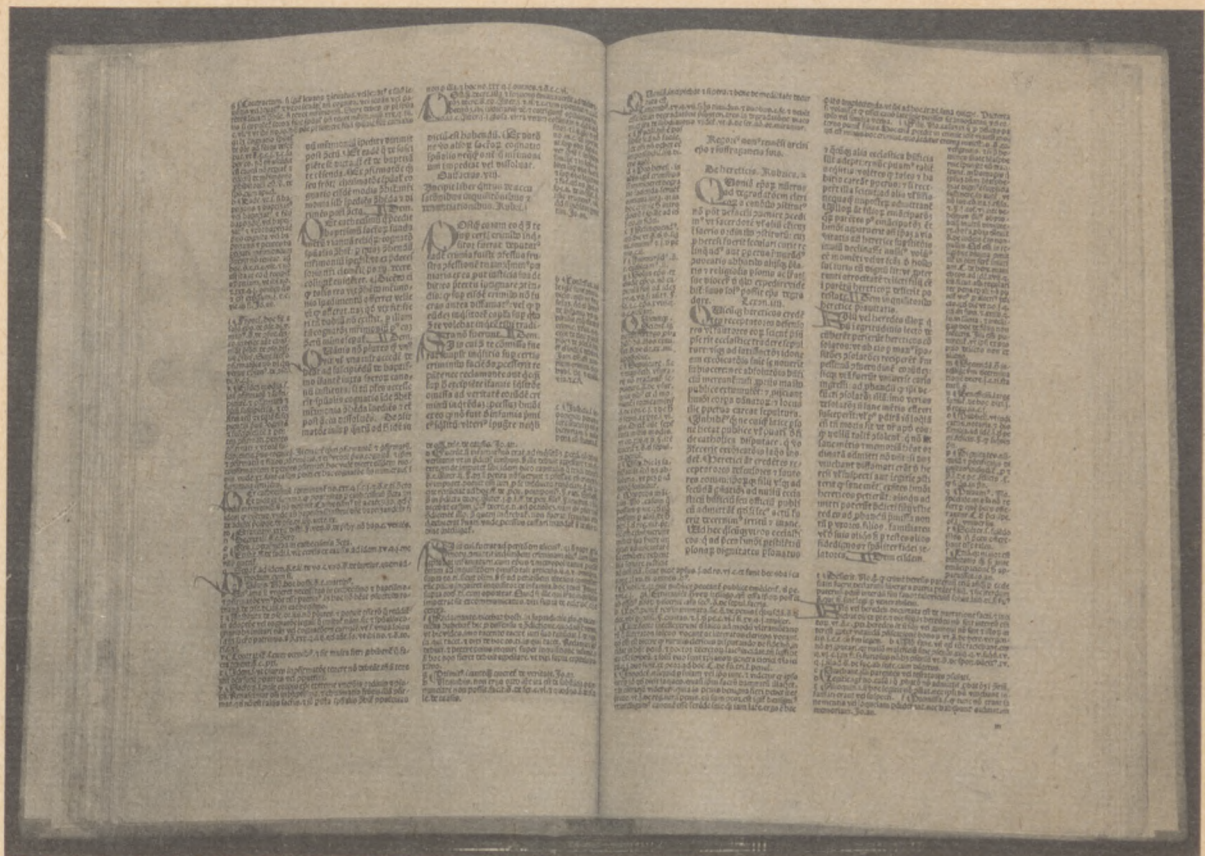
Konstanty Brandel (1880–1970), *Scherzo*, akwaforta, sucha igła, rylec, ok. 1917

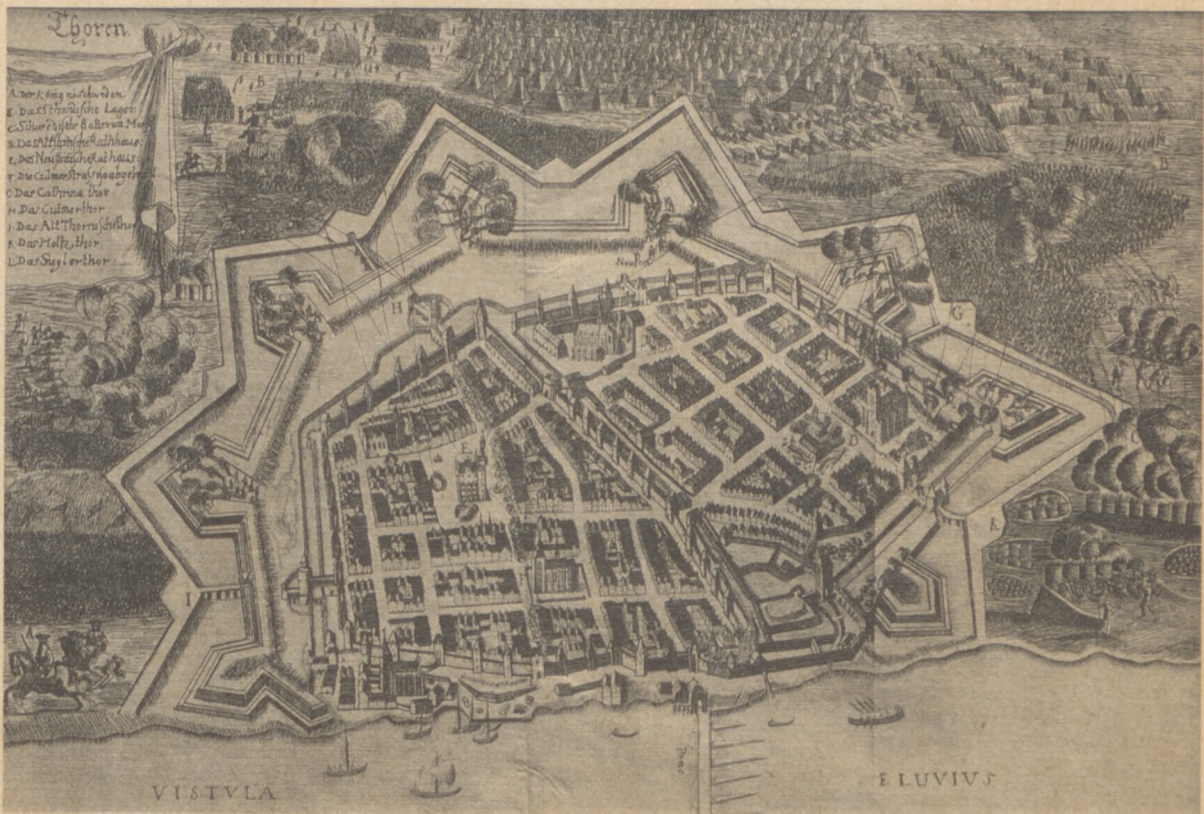
Album fotografii z przedstawień Teatru im. Wilama Horzycy w Toruniu po roku 1945

Książka z księgozbioru po dr. Witoldzie Armonie (1924–2002), wybitnym znawcy problematyki litewskiej

Klocek: Bonifacius VIII Papa, *Liber sextus Decretalium, cum glossa Ioannis Andree sine additionibus*. Nürnberg: Ant. Koberger, 20 VI 1486; 2°; Clemens V Papa *Constitutiones*. Nürnberg: Ant. Koberger, 15 III 1486; 2°

Thoren – widok Torunia obleganego przez wojska szwedzkie w 1703. Przeróbka planu Mateusza Meriana, wydawanego od 1641 r.

Pierwsze wydanie *Polacca brillante per il pianoforte*. Op. 72 Karola Marii Webera (Berlin; A. M. Schlesinger ok. 1819)

Bronisław Jamontt (1886–1957), *Po burzy*, akwaforta, 1953

Rękopisy

Materiały ze spuścizny po Henryku Elzenbergu — wybitnym filozofie — zakup; Korespondencja Stanisława Woźnickiego, architekta, z Ludomirem Ślendzińskim, malarzem, z lat 1920–1934 — zakup; Akta transakcji majątkowych z XVIII–XIX w. Trembeckich — Zboińskich — Płaskowskich, rodów wywodzących się z Ziemi Dobrzyńskiej — zakup.

Stare Druki i Inkunabuły

nabytki: Peurbach Georg, *Theoricae novae planetarum... ab Erasmo Reinholdo... pluribus figuris auctae et illustratae scholiis ... inserta item methodica tractatio de illuminatione Lunaé...* Vitembargae: per Ioannem Lufft, 1542 — zakup; *Apostata Copernicanus, sive novum examen systematis Copernicani / ad mentem Joannis Bap. Riccioli...* Brunae: litteris Trasslerianis, 1790 — zakup; *Biblia, Lat., cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guillelmi Britonis in omnes prologos s. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering.* — Nicolaus de Lyra: *Contra perfidiam Iudaeorum.* Nürnberg: Ant. Koberger, 7 V 1485 — zakup; Boehme Johann Gottlob, *Acta pacis oliviensis inedita tomus 1–2... adiecit / ... Vratislaviae:* apud G.T. Kornium et Gampertum, 1763–1766 — zakup;

obiekty zakonserwowane w okresie 2000–2003: *Biblia — Testamentum Novum*, wyd. niem. *Das Neue Testament Deutsch* [tłum. Marcina Lutra]. Gedruckt zu Wittemberg: Melchior und Michel Lotther, 1524; [Schott Johann] *Concordantz des Newen Testaments...* zu Strassburg: bey Hans Sehoten, 1524; Bonifacius VIII Papa *Liber sextus Decretalium, cum glossa Ioannis Andreae sine additionibus.* Nürnberg: Ant. Koberger, 20 VI 1486; Clemens V Papa, *Constitutiones.* Nürnberg: Ant. Koberger, 15 III 1486; Szczerbic Paweł, *Speculum Saxorum...* Lwów: Paweł Szczerbic, 1581; Szczerbic Paweł, *Ius municipale.* Lwów: Paweł Szczerbic, 1581.

Zbiory Graficzne

prace malarskie, graficzne i ryciny: Matthäus Merian St. (1593–1650) — praca graficzna — zakup; Gabriel Bodenehr (1673–1766) — praca graficzna — zakup; Erik Dahlberg (1625–1703) — prace graficzne — zakup; Dawne polskie kresy wschodnie — XIX drzeworyty — zakup; Śmierć księcia Józefa Poniatowskiego w nurtach Elstery — motyw w grafice — zakup; Henryk Redlich (1838–1884) — wybitny sztycharz — grafika — zakup; Adam Międzybłocki (1883–1956) — akwarele — zakup; Józef Pieniążek (1888–1953) — grafika — zakup; Jerzy Pawłowski — grafika — zakup; Artur Szyk (1894–1951), malarz i grafik z USA — litografia — zakup; Kazimierz Młodzianowski (1880–1928) — grafika — zakup; Feliks Topolski (1907–1989), malarz i grafik z Londynu — rysunek — zakup; Stanisław Frenkiel (1918–2000) — grafika — zakup; Bronisław Jamontt (1886–1957), malarz związany z Wilnem i Toruniem — prace graficzne — zakup; Stanisław Łuczak (1912–1980), grafik związany z Kujawami — drzeworyt — zakup; Wojciech Jakubowski, wybitny miedziorytnik — ekslibrisy, fragment zbioru liczącego 800 prac artysty — zakup; Henryk Feilhauer (1942–1999) — grafika — zakup; Irena Fusek-Forosiewicz, malarka z Londynu — prace olejne — dar artystki;

inne: Telegramy Kościuszkowskie, świadectwa XIX-wiecznego patriotyzmu — zakup; dawne pocztówki toruńskie, fragment kolekcji liczącej ok. 140.000 sztuk — zakup.

Zbiory Kartograficzne

atlasy i książki: *Andrees Allgemeiner Handatlas*, Hrsg. von Ernst Ambrosius. Bielefeld und Leipzig (1930) — dar Marii Thiel z Torunia; *The New International Atlas* (2000) — dar Anny T. Natunewicz z Chicago; *Henze's Erd-Globus.* Neustadt-Leipzig /druga poł. XIX w./ — dar Włodzimierza Gerko; Eugeniusz Romer, *Geografia dla klasy pierwszej szkół średnich z atlasem geograficznym.* Wyd. 2. Lwów, 1908 — zakup; *Cartographica rarissima*, collection T. Niewodniczański, Bitburg — dar Tomasa Niewodniczańskiego;

mapy i plany: *Gnieszno Pas 38, Słup 25*, Warszawa: WIG 1935 — zakup; Mapy w skali 1:100 000 i 1:200 000 Generalnego Sztabu Armii Radzieckiej (*Gnieszno*) 1940–1983 — zakup; *Borussia integra... delineata a Christoph Weigelio*, Norymberga 1718 — zakup; *Thoren*, widok Torunia obleganego przez wojska szwedzkie w 1703 r. — zakup; *Warszawa*, 1943, niemiecka mapa — zakup; *Novissimi Poloniae Regni Descriptio*, Jan Janssonius, Amsterdam 1640–1647 — zakup.

Zbiory Muzyczne

Spuścizna po Janie Michale Wieczorku (1904–1980) znanym kompozytorze i dyrygencie toruńskim – dar rodziny; Cenne druki muzyczne, w tym cymelia polonezów z I połowy XIX w. z kolekcji Bronisława Mazowieckiego z Paryża – dar B. Mazowieckiego; Płyty ze spuścizny po Bronisławie Mazowieckim z Paryża, fragment zbioru liczącego kilkaset sztuk, w tym cenne polonika – dar.

Biblioteka Główna UMK

300042446267

Zbiory Pomorzoznawcze

Druki o tematyce bałtyckiej uzyskane drogą wymiany z instytucjami naukowymi na świecie (wybór): Martin-Opitz-Bibliothek, Herne – druki dotyczące wschodnich Niemiec; Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijs, Vilnius – dorobek litewskich naukowców wyznania katolickiego mieszkających na Litwie i poza jej granicami; Vilniaus Universiteto Biblioteka, bieżące wydawnictwa Uniwersytetu Wileńskiego; Lietuvos Mokslo Akademijs Biblioteka, Vilnius, druki litewskie i dotyczące historii krajów bałtyckich; Fragment księgozbioru po Witoldzie Armonie (1924–2002), wybitnym znawcy problematyki litewskiej – zakup.

NAJBARDZIEJ ZASŁUŻENI DARCYŃCY BIBLIOTEKI OSTATNICH LAT

Osoby: Stefania Kossowska, Jerzy Giedroyc, Witold Leitgeber, Bronisław Mazowiecki, Jan Kott, Waclaw Iwaniuk, Gustaw Herling-Grudziński, Natan Gross, Łucja Gliksman, Ryszard Loew, Leon Piesowocki, Aleksander Werner, Lidia Kruszyńska-Kościałkowska, Zofia i Kazimierz Romanowiczowie, Charlotte Sholod, Hugo Dreyfuss, Barbara Gaździk, Hanna Essigman, Lucyna Poray-Biernacka, Halina Chudzyńska, Jadwiga Składkowska, Anna Broncell, Krystyna Szomańska, Tadeusz Wittlin, Stanisława Polanowska, Stanisław Wujastyk, Zygmunt Kowalski, Alexander Bogen, Irena Fusek-Forosiewicz, Tamara Karren, Jan Winczakiewicz, Eugeniusz S. Kruszewski, Wiwa Trościanko, Małgorzata Kłossowska, Grzegorz Sowula, Adam Kuczyński, Tadeusz Mysłowski, Joyce Harasowska, Olga Scherer, Maryla Żuławska, Henryk Wójcik, Waclaw Bakierowski, Krystyna Eichler, Zbigniew Kratochwil, Isabel Lote, Lesław Wiszniewski, Józef Klimek, Halina Wasiutyńska, Tadeusz A. Lewandowski, Adam Muszka, Aleksander Chwoles, Devi Tuszyński, Jan Pacewicz, Anna Frajlich, Maja E. Cybulska, Alina Kalczyńska, Ryszard Demel, Róża Nowotarska, Danuta Szymańska-Jesion, Wojciech Skalmowski, Henryk Skolimowski, Halima Nałęcz, Jan Krok-Paszkowski, Pooka Kępińska, Jarosław Koźmiński, Janusz i Regina Kowalewscy, Irena Chmielowiec, Wanda i Tadeusz Lesiszowie, Izabella Godlewska de Aranda, Krzysztof Muszkowski, Janina Kościałkowska, Anna Micińska, Janina Gardzielewska, Marc Franciszkowski, Katarzyna i Maciej Gawęccy, Krystyna Strobel, Janina Rennie, Elżbieta Wittlin-Lipton, Adam Tomaszewski, Szymon Bojko, Lech Rzewuski, Andrzej Płoski, Hilde Arlt-Kowska, Małgorzata Paszko, Ruth Buczyńska, Bronisława Michałowska, Alicja Werbachowska, Miriam Akavia, Dame Cicely Saunders, ks. Janusz Ihnatowicz, Feliks Tuszyński, Janina Luterek, Michał Paryżski, Andrzej Piwarski, Barbara Ur, Józef Lewandowski, Anna Frenkiel, Henryk Szydłowski, Arika Madeyska, Irena Komarnicka, Ludmiła Murawska-Peju, Janina Baranowska, Stanisław Łysiak, Zdzisław A. Siemaszko, Krystyna Łopuszyńska, Władysław Żeleński, rodzina Jerzego Frycza, Kazimierz Pątek, Wojciech Jakubowski, Wojciech Łuczak, ks. Roman Nir, C. Heselhaus.

Instytucje: Hoover Institution on War and Peace (Stanford), Polish-Scandinavian Research Institut (Kopenhaga), Instytut Literacki (Paryż), Katolicki Ośrodek Wydawniczy „Veritas” (Londyn), Biblioteka Polska (Londyn), Polska Fundacja Kulturalna (Londyn), Ambasada RP w Waszyngtonie, Fundacja z Brzezia Lanckorońskich (Londyn), Muzeum Etnograficzne (Toruń), J. P. Getty Museum (Malibu), Manchester University.

Autor folderu: Mirosław Adam Supruniuk
Wystawę przygotowali pracownicy Oddziału Zbiorów Specjalnych BUMK
Fotografie: Piotr Kurek
Biblioteka Uniwersytecka, Toruń 2004